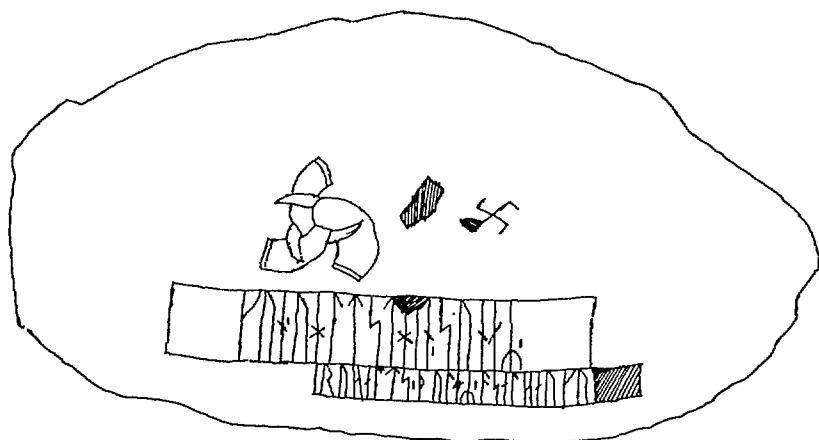

Mindre bidrag

RASKSTYDNING AF SNOLDELEV- INDSKRIFTEN

Snoldelev-stenen blev kendt kort efter aar 1800. I 1811 skænkede provst Rachlou den til Oldsagskommissionen, og den blev opstillet i Rundetaarn. Runerne er tydelige, de i anden linie mindre end i første; en afflisning har fjernet den højre bistav paa *t i st a i n*, og en lidt større afskalning har ødelagt indskriftens sidste rune, saa der kun er bevaret lidt af venstre bistav.¹ Stenen har denne indskrift:

kun ualtstain sunar
ruhalts þular asalhauku(m)

Runeindskriften. Efter H. G. Salmons tegning.²

Skønt runerne som nævnt er tydelige, voldte tolkningen af indskriften store vanskeligheder, fordi den indeholder to runer fra 24 tegns futharken: H h og A (gengives saaledes til forskel fra A), og den ældre futhark var paa denne tid ikke tydet.

Snoldelev-stenen blev udførligt behandlet i en afhandling 1812;³ i det første afsnit gjorde Børge Thorlacius rede for fundhistorien, det andet er skrevet af Danske Studier 1974 (februar)

hans fader Skule Thorlacius, der tolkede runeindskriften og symbolerne. De var begge klassiske filologer, men beskæftigede sig ogsaa med islandsk filologi (bl. a. Heimskringla-udgaven).

Børge Thorlacius skriver om runerne, at skønt de er tydelige og rene, saa møder læsningen »næsten uoverstigelige Vanskeligheder«, og at »Commissionens runekyndige Medlem Hr. Captain og Ridder Abrahamson læste dem efter de første Commissionen tilstillede Tegninger saaledes:

Kun uh Ltsthin Sunar Irunalts. þular Osaln auk (þis).
o: Kun og Litsteen Irunalts Sønner. Thular, Osaln huggede (dette)."

Efter at der var indsendt nyere tegninger, og Abrahamson havde anstillet nøjere undersøgelser, har han givet en ny forklaring, som aftrykkes p. 287-91. Han læser nu:

Kun uh lt sthin, sunar Runalts, þular.... »Kunug lod (hugge, riste) Stenen, Runalts Sønner, Taler....«

Han tilføjer: »Af de sidste 10 Runer kan jeg ingen Mening faae ud.«

Den eneste forskel i læsningen er, at han nu er blevet klar over, at strengen foran i anden linie er en rammestreg. Hindringen for læsningen er to gamle runeformer, H og *, der forekommer hver to gange i indskriften. * er i 16 tegns futharken tegn for h og læses saaledes. Om H skriver Abrahamson: »Denne usædvanlige Rune holder jeg for at bemærke N. Den findes hos Gørans. paa den ældgamle Steen No. 361, ogsaa paa 395. Ogsaa paa Leerager Stenen hos Worm findes den.«⁴

Skule Thorlacius læser begyndelsen *Gunvald Steinsoner*; denne tilsyneladende rimelige læsning naar han til ved at antage, at * er en stungen i-rune; »i Navnet Gunvald maa den læses som a; men i Steinsoner som e, da det er i Runologien bekjendt, at † kan læses baade som a og e, ligesom Sproget udfordrer det« (l. c. p. 294). I den følgende del af indskriften opererer han med venderuner, omsatte runer og forkerte runer. I þular staar † for †, og han finder her ordet *dotter* (l. c. p. 298). Slutningen ukuk er omstillet og fejlrisset for kumli (l. c. p. 307). Hans tolkning bliver »Gunvald Steenson (og) Rune Hjaltesdotter ejer Stenen i (paa) Gravhøjen« (l. c. p. 308).⁵

I 1820 forsøgte Finn Magnusen en tolkning.⁶ Han anser h-runen for en binderune ki og forandrer a-runen † til en stungen i-rune: H † † † † † † † †, silgi juku, sylgi hjuggu. Han tyder indskriften saaledes: *Konúgr lét stein. Synir Rógialds þular á sylgi hiuggu*. Ordet *sylgr* betyder »Drik og Drikkegilde eller Gilde overhoved«. Stedet synes at have haft denne navn som »Offer- og Gildes-Plads«, og ordet er vel endnu bevaret i Sylshøj (den høj, som stenen blev fundet ved).

Det var fundet af Kallerup-stenen (DR 250 Høje Taastrup) i 1827, der blev anledning til, at Rask kom til at beskæftige sig med indskriften paa Snoldelev-stenen. I sin dagbog, Ny kgl. Sml. 839^{ek}, 8°, har han under juni 1828 noteret:

»Jeg var med Thomsen, Magnusen og Werlauf ude at se på Kallerup-stenen, og opdagede ogsaa virkelig Læsningen på den, især ved Hjælp af Hr. Tofts Afskrift, studerede i den Anledning en Del på Runerne, og udfandt Læsningen på Snoldelevstenen og den angels. Guldring samt Begyndelsen af den kymriske« (II bl. 36).

I Rasks efterladte papirer, Ny kgl. Sml. 149 f, 4°, findes et blad med afteg-

ning af runerne paa de to stene.⁷ Kallerup har ligesom Snoldelev de to gamle runeformer $\mathcal{H}$ og $\ast$. Under Snoldelev skriver Rask: » $\mathcal{H}$ er vel H og det sidste Ord således måskje *Haugur* eller *Haugum*. $\ast$ synes at betyde E i $\mathcal{H} \mathcal{I} \ast \mathcal{I} \ast$. *Stein, Steinn*.«

Indskriften gengives saaledes: *Gunnveldssteinn sunar Róhalds, þular á Salhaugu*.

Kallerup læses: *Hornebure* – (*bore-, borre*) *steinn sviðings*.⁸

Rask har i et efterladt manuskript fra o. 1824 givet en tydning af 24 tegns futharken,⁹ og han har derfor kunnet bestemme runen $\mathcal{H}$ som tegn for h. $\ast$ forekommer først i senurnordiske runeindskrifter som Björketorp og Gummarp; der var kendte, men ikke tydet. Rask kan have ræsonneret saaledes, at naar h betegnedes ved $\mathcal{H}$, kunde $\ast$ ikke have denne lydværdi; han kan ogsaa ud fra tegnets forekomst have sluttet, at det maatte betegne en vokal. Naar han vælger e, der giver samme skrivemaade som i isl. *steinn*, og ikke a, saa ordet fik den sædvanlige runiske form *stain* og navnet det velkendte efterled *-valdr*, kan det være, fordi Snoldelev ogsaa har $\mathcal{I}$ til betegnelse af a.

Med Rasks bestemmelse af de to tegn er der for første gang givet en rimelig og tilnærmelsesvis rigtig tydning, helt forskellig fra de fantastiske forsøg, der byggede paa den urigtige læsning af de to gamle runeformer.

Først N. M. Petersen læser $\ast$ som a, men med en paafaldende formulering: »mærkelig er Runen $\ast$ (for $\mathcal{I}$) med Betydning af a«, d.v.s. han maa have anset runen for en stungen i-rune med værdien a, ikke for en sideform til a-runen $\mathcal{I}$. Med rigtig supplering af den sidste rune er hans læsning

Gunvaltstain sunar Ruhalds þular osalhauku(m).¹⁰

Karl Martin Nielsen.

Noter

(1) Se det uoptrukne foto i Jacobsen & Moltke, *Danmarks Runeindskrifter*. Atlas, fig. 596, Wimmer, *De danske Runemindesmærker*, II, p. 340 f. – (2) Tegningen, der findes i Nationalmuseets antikvarisk-topografiske arkiv, har paa skriften »Copie af Provst Rachlows Runestein, mig meddelt af hr. Propr. Carlsen til Gamle Kiøge Gaard«. Den dateres i *Danmarks Runeindskrifter* til 1811. – (3) *Antiqvariske Annaler*, I, p. 278–322, kobberstik tab. IV, fig. 3. Om stikket oplyser Børge Thorlacius: »Stikningen er foranstaltet ved Sammenligning af Stenen selv med de 3 Tegninger af den, som ere Commissionen meddeelte, de 2de af Hr. Justitsraad S. Thorlacius, (der havde faaet den ene tilsendt af Pastor Knudsen, den anden af Provst Rachlou,) og den 3die, der fulgte med Eierens Indberetning til Commissionen.« Stikket adskiller sig fra Salmons tegning ved ikke at angive afflisningen i t-runen og ved at have en større afstand mellem u-runen og afskalningen; dennes begyndelse er ikke som paa tegningen markeret ved en streg, der ligner en runestav. – (4) Nr. 361 er den urnordiske Möjebro-sten, Lerager den senurnordiske Björketorp-sten. Bautil nr. 395 er Vaksala kyrka, *Upplands Runinnskrifter*, nr. 961. Runen er en b-rune (i u b i r). – (5) Paa stikket er der ingen rune efter u, paa Salmons tegning kan der læses et k. u k u k omsættes til k u k u, det andet k antages at være en levning af m, det andet u kan være fejlristning for l i. Tolkningen

betegnes af N. M. Petersen, *Danmarks Historie i Hedenold*, III (1837), p. 363 som »saa kunstlet, at den kan tjene til Exempel paa, hvorledes Runer ikke maa læses«. — (6) *Antiqvariske Annaler*, III, p. 204–07. — (7) Rask har antagelig undersøgt Snoldelev-stenen, som var opstillet i Rundetaarn; t-runen har urigtigt to bistave paa venstre side. — (8) Under indskriften staar: »Tilnavnet *Sviðings* eller i No. *Sviðingr* behøver ikke at være det isl. *sviðingr*, men kan være af *sviðr* = *svinnr*, og altså enstydigt med *snillingr*.« Denne forklaring har Rask senere fremsat paa tryk, se Wimmer, *De danske Runemindesmærker*, II, p. 337. — (9) Se *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed*, 1971, p. 126 ff. — (10) *Danmarks Historie i Hedenold*, III (1837), p. 363 f. I 2. opl. (1855), p. 273 gives samme forklaring af runen; i en note til indskriften (p. 272) staar »Heri er den sædvanlige Rune for h brugt til at betegne a.« I N. M. Petersens runologiske samlinger, Ny kgl. Sml. 779c, 4°, findes et manuskript, et udkast til afsnittet; her mangler forklaringen af runen under Snoldelev, men under Kallerup staar: »ogsaa paa den findes den særegne Rune * for a«. I manuskriptet citeres Liljegrens læsning, Run-Urkunder, nr. 1474: *Kun val t stain. sun ar. Run hal ts. þu lar. o sal hau ku.* I disse samlinger findes to kalkeringer af Snoldelev-stenen, den ene efter kobberstikket, men med en ændring af afskalningen, saaledes at der kan læses en m-rune.

SLUTNINGEN AF KONG ABELS FORORDNING I
NY KGL. SML. 70 r, 8°

Der findes i Det kgl. Bibliotek i København to håndskrevne danske kogebooks, den ene fra begyndelsen af det 14. århundrede, den anden fra ca. 1400, som i det væsentlige stemmer overens, og som sandsynligvis går tilbage til samme kilde.¹ Den ældste kokebog (25 opskrifter) findes i et blandingshåndskrift (Ny kgl. Sml. 66,8°), som foruden kokebogen indeholder et brudestykke af Skånske kirkelov², Harpestrengs to urtebooks³ samt en stenbog³. Skriveren har navngivet sig som *frater kanutus yuul*, munk i Sorø kloster omkring 1300; han omtales i Sorø klostres gavebog 1310.

Den lidt yngre kokebog (31 opskrifter) findes i et pergamenthåndskrift bestående af 5 blade (Ny kgl. Sml. 70 r, 8°). Vi kender ikke skriverens navn. Dette håndskrift indeholder en fuldstændig kokebog (bl. 1 v–5 v)⁴ og er ikke – som en nutidig indbinding med trykt titel lader formode – fragmenter af en dansk kokebog. Fragmentarisk er derimod teksten på bl. 1 r, skrevet med samme hånd som kokebogen. Det er slutningen af kong Abels forordning af 1251, trykt af P. Kofod Ancher efter Stockh. C 41⁵ og af Erik Kroman⁶ efter samme håndskrift, men med den nu manglende slutning efter Kofod Anchers tryk. Marius Kristensen antager, at kokebogens bl. 1 r er den manglende slutning⁷.

Slutningen af kong Abels forordning som findes på bl. 1 r i kokebogen lyder saaledes:

takær kunæ mæt wald. han scal mistæ siin hals. oc cunæ fyrtiugh marc at
boot. oc kung hans houæth loot Thiuuæ scul hængis. oc opænbar røuer siinæ